

Peilillä peilaten

Olipa kerran kansa, joka pitkään vaikenä kahdella kielellä, mutta opittuaan viimein puhumaan koko kansa halusi joko viestiä tai tutkia viestintää – kaikki muut paitsi sen ennen mykän maan viestintäasioita hoitelevat ministeriöt, jotka tekevät päätöksiä viestinnästä mutta eivät juuri piittaa tutkimuksista, haluavat korkeintaan selvityksen silloin ja vision tällöin, eivät missään tapauksessa säännöllistä, suunniteltua, monipuolista tutkimusta. Kyllä nyt tv-kanavan tai pari voi pystyyn pistää ilman tutkimuksiakin.

Siunattu asia sinällään tuo ministeriöiden suoraselkäinen umpipuisuus, sillä ei maassa olisi ollut juuri viestintäpoliittisen tutkimuksen tekijöitäkään.

Sillä se viestintään hurautanut kansa ja sen vieläkin viestintään hurautaneemmat viestinnän tutkijat ovat päättäneet, että elämää ei ole viestinnän ulkopuolella kuin korkeintaan insinöörityeissä, joita kävelykeppinä käyttäen saattaa saada isoja tutkimusprojekteja esimerkiksi tietoyhteiskunnasta. Kun insinöörityeittä kysyy, heillä on täsmälleen sama usko: että he käyttävät viestinnän tutkijoita kävelykeppinään saadakseen muodikasta pehmeyttä kivikoviin projekteihinsa. Mutta tiedetäänhän viestinnän puolella vanhastaan, että teekkarihuumorissa on bahtinilainen vivahde. Kaikki päällellaan.

Siksitoiseksi ei kävelykeppin haltijasta paljon väliäkään ole, kunhan saadaan oma mies/nainen kolmivuotiselle tutkijanpaikalle tusinan insinöörin rinnalle. Tulee projekti sillä keinoin ihan tolkulliseksi, kukaties vielä kotimaisen sponsorin eli Akatemian voimin. Toinen mahdollisuus on myydä koko ihannus EU:lle. Sillä näiden kahden taskussa on viestinnän tutkimuksen tulevaisuus tässä entisten mykkien maassa, Suomen Akatemian ja Euroopan unionin. Älköön meillä olko muita jumalia.

Molempien jumalien maku on varsin samantyyppinen: isoja projekteja seksikkäistä, 'isoista' aiheista, joten pian tässä monien tasapäisten tv-kanavien maassa tehdään entistä tasapäisempää viestinnän tutkimustakin. Ja anomuksia voivat projektiryhmät tehtailla kätevästi valokopiokonetta käyttämällä. Esimerkiksi EU:ssahan on kymmeniä kiehtovia rahasiiloja, joille entisten mykkien maa on näin alkuun yhtä kiehtova kuin Renny Harlin Hollywoodille. Jotakin voi irrotakin. Kun EU-byrokratian vaatiman viisisenttisen paperipinon kerran rakentaa, voi mukavasti anoa vuoden edit-näppäimen ja valokopiokortin voimin.

Joskus takavuosina kipakka mediakriitikko venkoili, millaisen kuvan mies Marsista saattaisi saada suomalaisesta yhteiskunnasta lukemalla aikakauslehtiämme. Saman kysymyksen voisi kukaties esittää niistä viestinnän tai läheltä liippaavien alueiden tutkimussuunnitelmista, jotka on tänä vuonna kärrätty rahasiilojen tuntumaan. Kun kuulostelee, mitä on tehty tai tarjottu, tulee helposti hikka. John Keane on puhunut makro-, meso- ja mikrojuoksuuksista. Jos

tutkimussuunnitelmia on uskominen, suomalainen viestinnän tutkimus keskittyy todella vahvasti makroon ja hippusen verran mikroon. Meso on kadonnut maisemasta tyystin. Kummallekin jäljellejääneelle katsomustavalle on yhteistä, että yhteiskunta katoaa myös tutkimuksen sisältä kummasti. Makrossa yhteiskunta ylennetään niin korkealle, että rosot haihtuvat metsien kaukaiseen sineen, kuten Anni Swan sanoisi. Eikä kovin paljon – hitusen toki, usein kumminkin enemmän kuin makroissa – yhteiskuntaa mahdu siihen mikrorakoon, jossa 16 ihmistä keskustelee fokusryhmissä Madonnasta ja televisiosta ja ututtera tutkija lupaa kirjata kaiken kuulemansa.

Taaskin voisi sanoa, että ehkä on onni, että rahasiilojen vartijat eivät piittaa yhteiskunnasta ja kulttuurista liturgiaa enemmän, sillä eivät siitä tunnu piittaavan ne tutkijatkaan, jotka rahoja havittelevat. Viestintää koskevat isojen projektisuunnitelmien osuudet ovat laadukkaita ja innostaviakin; kyllä suomalaiset tutkijat kirjastokurjuudesta huolimatta ovat yhä päivittäneet lukeneisuutensa omalta alaltaan kohtuullisen hyvin ainakin englanninkielisen maailman suuntaan ja pystyvät tätä tiedon kertymää myös modifioimaan omaan tutkimukseensa – toinen juttu sitten on, miten paljon hienostuneesta viestintäpohdiskelusta on jäljellä isoissa tietoyhteiskuntaprojekteissa sitten, kun tulokset ovat kansien välissä. Kritikoin sitä vulgaaria ja pohdiskelematonta yhteiskuntakäsitystä, joka tuikkaa silmään isojen projektien 'kattotekstien' teknologia-, globalisaatio- ja demokratialiturgiasta.

Tutkimushankkeiden yhteiskuntakäsityksen siivilöimiseen ei tarvita diskurssianalyysin keinoja, se paistaa pintaan, ja moni osallinen on siitä kiistatta vaivautunutkin, mutta pysyy hiljaa. Korostaa, että on pannut paljon aikaa oman osuutensa miettimiseen ja hiomiseen mutta että projektin johto raapi katto-osuuden kasaan viime tingassa. Painottaa, että koko projektia pitäisikin katsoa yksittäisten tutkijatöiden koosteena, jotka on pakon edessä yhdistetty ja näin päädytty kummallisiin sänkykumppaneihin.

Toki kyse on suomalaisessa tutkimuksessa monesti leivästä ja pakkoraosta, vaihtoehdot ovat vähissä. Hieman hullunkuriselta tuntuu kuitenkin, että anajat täyttävät huoletta Akatemian lomakkeisiinsa – myöskin arvatenkin toisella kädellä – sijoittaman lokosen, joka penää tutkimuksen etiikan perään. Onko niin, että etiikkakin liittyy vain mikrotasoon, omaan työhön eikä sen raameihin? Että etiikka itse asiassa koskeekin vain koe-eläimiä kiusaavia mediisiinareita eikä yhteiskunnan unohtajia ollenkaan? Journalistit ja usein tutkijatkin puhuvat läpinäkyvyyden lisäämisestä, mutta mitä toisikaan lisätty transparenssi pintaan omista tekemisistämme?

Vaihtoehdot on, todistetta kertyy aika yllättävältäkin suunnalta. Vastikään ilmestynyt "Our Creative Diversity" (Maailman kulttuurikehityksen komission raportti) on yhteiskuntakehityksen kuvauksessaan suorastaan nyans-

soitu suomalaisiin projektihankkeisiin verrattuna, vaikka raportin painolastina on YK-kieli ja maailmanjärjestön lähellä työskenteleville veriin mennyt kompromissin haku. Raportti esimerkiksi pohtii ihan kiintoisasti kulttuuria ihmisoikeuksien osana ja asettaa kehityksen ja kulttuurin yhteyteen keskenään, vetäen etäisyyttä talouden ja politiikan mittareihin. Tulos on ihan tolkullista ja kiintoisaa pohdiskelua isoista asioista, selkeästi problematisointiin tähtäävää.

Javier Perez de Cuellarin johtama maailman kulttuurikehityksen komissio puhuu globalisaatiosta vastuunottona, vetää ihmisoikeudet, kulttuurin ja kehityksen nipuksi loppuraportissaan *Our Creative Diversity*. Raportti vannoo muutama vuosi sitten kohutun Ronald Ingelhartin tekemän *World Values* -selvityksen nimiin ja jatkaa keskustelua samassa hengessä kuin Ingelhart, joka kirjoitti selvityksen pohjalta kirjan arvoista, modernisaatiosta ja postmodernisaatiosta. YK-järjestelmän liepeillä työskennelleen komission täytyy tietysti viran puolesta olla optimistinen maailman tulevaisuudesta, mutta raportti kompromissaa tyylikkäästi ja pitää perusparmat tiukkoina. Raportti ei ole riitustinen ja yksiniitinen juuri muuten kuin osin mediaa koskevalta osuudelta, jossa näkyvät tiedotusjärjestyskahakoissa syntyneet traumat. Se pohtii esimerkkien kera, miten perinteisestä auktoriteettijärjestelmästä on suhteessa helpompi päätyä rationaalis-legaaliin auktoriteettiin kuin voittaa niukkuuden arvojen takana olevat konkreettinen niukkuus, nälkä ja köyhyys. Raportti kannustaa tutkimukseen, jossa yhteiskunnat analysoivat itseään, historiaansa, talouttaan, politiikkaansa, kulttuuriaan ja kansalaisyhteiskuntaansa mahdollisimman monipuolisesti ja dialektisesti.

No, kutsuu raportti samassa hengenvedossa presidentit ja pääministerikin arvokeskusteluun, ja sehän tiedetään, mitä mokomasta syntyy. Vaan sitenkin: kannattaa lukea. Opus ilmestyy syksyn kuluessa suomeksikin. Tutkimuskehoteetta ei tietysti kannata kovin vakavasti ottaa, sillä tyhjätasku YK ei juuri kykene projekteja pystyyn pistämään. Mutta kiinnostavaa on kuitenkin se, että Perez de Cuellar, Claude Levi-Strauss, pari-kolme Lähi-Idän prinssiä, pari-kolme eri alojen nobelistia, Burman oppositiohenkilöitymä Aung San Suu Kyl ja Norjan saamelaiskäräjien puhemies Ole-Henrik Magga muiden komissiolaisten ohessa ovat sitä mieltä, että yhteiskunta on mutkikas, kulttuuriehinsä ja historiaansa kietoutunut, haasteellinen ja tutkimuksen arvoinen kohde. Ihan ilman liturgiaa. Eli isoista linja-asioista voidaan jopa byrokraattisissa kehyksissä keskustella vivahteikkaasti, pystyä sellaiseen mitä jää pahasti kaipaamaan suomalaisten tutkimusprojektien dokumenteista.

Kulttuurikehityksen komissio asettaa luonteensa mukaisesti haasteensa-kin toki kesyksi ja valtavirran laidalta. Kotimaisista guruista Tarmo Malmberg tokaisi äskettäin viestintätieteiden yhteiskuntatieteellistä vinoutumaa poh- tiessaan jotenkin siihen tapaan, että kumma kun tutkimus aina vain olettaa, että tulevaisuus on tiedon eikä mielikuvien. Tieto tuo mukanaan tuotannon, valtasuhteet, kansalaisuuden, mielikuvavaihtoehto – ties mitä villiä. Haaste on selvästi suurempi kuin Perez de Cuellarin asettama. Suomalainen tutkija onnistuu ohittamaan molemmat.

• • •

Minut taivuteltiin lähes kolme vuotta sitten Tiedotustutkimuksen päätoimittajaksi. Vuodenvaihteessa toimitus vaihtuu. Vuoden 1996 viimeinen numero keskittyy tietoyhteiskuntaan, ja sen pääkirjoituksen laatii erikoisnumeron toimittaja, joten tämä on jäähyväisteksti – on aikakin olla, sillä jo kirjoitusten puolivälissä havaitsin kertaavani vanhoja teemoja.

Kolmivuotiskausi on ollut paljon jännittävämpi kuin oletin. Penäsin liikkeellelähdössä klassiseen sovinnaiseen tapaan keskustelua. Ehkä sitä on tullut hitusen – useimmiten muilla areenoilla kuin Tiedotustutkimuksessa, joskus toki täälläkin, toimituksen kokouksissa erittäinkin usein. Jos rehellisiä ollaan,

neljästi vuodessa ilmestyvä tieteellinen lehti ei ole keskusteluareenoista parhaita. Sen keskustelupuheenvuoroksi jää pakostakin useimmiten juttujen spektrin laajuus, ei miekankalistelu juttu juttua vastaan.

Toimitus on viimeiset vuodet ollut taustoiltaan monipuolisempi kuin kaikei koskaan aikaisemmin. Uskomme eri asioihin, arvostamme erilaisia lähestymiskulmia, mutta lehteä on tehty innolla, ja ryhmätyötähän tämä on jomitä. Joka lenkin pitää kestää. Toimitussihteeri Risto Kuneliuksen osalta yhteistyö on voimaa vielä pari pykälää enemmän kuin muiden. Vikkelä toimitussihteeri on pannut tuulemaan ja ottanut vastuuta jo siinä vaiheessa, kun muu toimitus on juuttunut ihmettelemään asioita. Joskus olemme toimituksessa puhuneet toistemme ohi, mutta useimmiten jännitteet ovat olleet rikkastavia; journalismin parhaita perinteitä noudattaen kaikkein kiivaimmin peistä heiluteltiin uusimmasta taittoudistuksesta. Viime aikoina toimitus on jo oppinut toistensa koodit. On aika lähteä, sillä jos meille tulee liian mukavaa, lehdestä tulee lälly.

Kirjoittajakunta on kolmen vuoden aikana monipuolistunut: joko spontaani sanomisen tai systeemin vaatima julkaisemisen pakko on ahtaina aikoina saanut kirjoittajat liikkeelle lukuisampina kuin koskaan ennen. Olkoon siis kiitos ahtaille ajoille. Ja kiitos toki myös kirjoittajien kärsivällisyydelle, jota on tarvittu aikaisempaa enemmän, kun lehti on siirtynyt referee-käytäntöön. Ja kiitos sille, että kirjoittajat ovat tyyneesti oppineet, että kaikki ei mene läpi koskaan eikä mikään mene läpi ensi kirjoittamalla.

Yhden etapin olen päätoimittajana saavuttanut. Kun tulin, tavoitteeni oli lopettaa Peilillä peilaten -palsta, joka minun journalistisessa tajunnassani on kaikessa herkkyydessäänkin kuin ritsalla ampumista nurkan takaa. Kolmen vuoden ankarien ponnistusteni jälkeen palstaa ei parissa viimeisessä numerossa ole ollut. Olen pystynyt osoittamaan, että päätoimittajalla on valtaa. Tampereen suunnalta kyllä väitetään, että kyse on uskollisimpien peilaaja-avustajien uskomattomista kiireistä, mutta sehän ei pidä paikkaansa. Olen voittanut.

KLASSIKOITA TARJOLLA YHÄ:

Tiedotustutkimus

-LEHDEN VARASTON TYHJENNYS

Vuosien 1980-1990 lehtiä on vapaassa jakelussa Tampereella tiedotusopin laitoksen laitoskirjastossa ja Nordicomissa (Attila A 310).

Lähetämme lehtiä myös postitse, silloin perimme postimaksua 5 mk/numero.

Saatavilla on seuraavia numeroita:

(1980:3,4), (1981:2-4), (1982:1-4), (1983:1-4), (1984:2,4), (1985:4), (1986:1,2,4)
(1987:4), (1988:1), (1989:3,4), (1990:1-4).

VUOSIEN 1991-1995 NUMEROITA MYYMME HINTAAN 15 MK/NUMERO

Mukana teemanumerot:

- 1991:3 Ympäristöjournalismi
- 1992:1 Tiedotusopin tila
- 1992:2 Mediat ja politiikka
- 1993:2 Genre
- 1993:4 Euroopan Yhteisö
- 1994:2 Tiedotusopin oppihistoria
- 1994:4 Journalismin tutkimus
- 1995:3 Yleisötutkimus

Tilaukset osoitteella:

Nordicom, Tampereen yliopisto, PL 617, 33101 Tampere

Fax: 03-215 7150, Sähköposti: tieipo@uta.fi